

korol a képiség napjainkban egyre inkább felértékelődő szerepe a filozófiai gondolkodásra.

Nyíri álláspontja szerint a kommunikáció médiumai jelentős hatással vannak a világról alkotott nézeteinkre. Az írásbeliség már a kezdetektől (Platón munkásságától) fogva döntő befolyással bírt a filozófia önértelmezésére, ez pedig a képiség problémakörének háttérbe szorulásához vezetett: „a filozófus szavakban szavakról kommunikált”. Az olyan technológiai újítások, mint a fotográfia, majd a mozgókép elterjedése Nyíri szerint végre lehetőséget

kínál egy adekvát képfilozófia kidolgozására. A kötet írásai ennek gyökereit keresik Wittgenstein és Ernst Gombrich munkásságában, valamint tudomány és szemléletesség viszonyával vetnek számot Wilfrid Sellars és Richard Rorty vonatkozásában. A *Képek a természetes teológiában* című nagy tanulmány pedig (túl azon, hogy alapos áttekintést nyújt a képeknek a vallási tapasztalatban játszott szerepéről) annak a tézisnek a támogatására szolgál, amely szerint a vizualitás „ősi és alapvető” rétege az emberi gondolkodásnak.

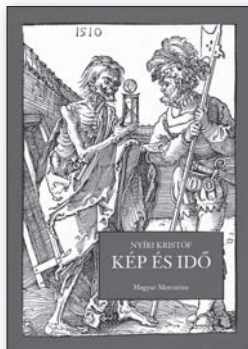
Az idő kérdése látszólag kisebb hangsúlyt kap a kötetben, jelen-

tősége azonban korántsem elhanyagolható Nyíri gondolatmenete szempontjából. Idő és kép kapcsolata legkönnyebben az alábbi, a fülszövegben is kiemelt idézettel szemléltethető: „A képek jelentéshiányosak, hacsak nem mozgóképek – ha tehát nem az időben történnek. Másfelől az idő fogalmilag

csak a térbeli mozgás metaforái, azaz végső soron képei által ragadható meg.” Nyíri szerint tehát az időfilozófia feltételezi a képfilozófiát – és fordítva. Az időről való gondolkodásnak ráadásul egy további fontos dimenziójával is számot vet a kötet:

jelesül a politikaival. A záró tanulmányban Nyíri, aki többek között éppen konzervatív Wittgenstein-olvasata révén vált nemzetközileg is ismertté, ismét a konzervativizmus (a szerző finom distinkciójával élve: „konzervativizmus”) kérdéséhez tér vissza. A konzervatív időtudat elemzését az írás egyfajta „heroikus konzervativizmus” felvázolására futtatja ki, amely a hagyomány megőrzése mellett a jövőért is felelősséget vállal a jövőkép nélküli posztmodern korban.

A *Kép és idő* darabjainak tematikus illeszkedése ellenére sem önmagába zárt egész, hanem egy szervesen fejlődő pálya aktuális álló-

mása, és egy új kutatási program nyitánya is egyben. Nyíri következtetései helyenként merészek és vitára ingerlők – ez azonban, filozófiáról lévén szó, nemhogy nem hibája, de egyenesen erénye a kötetnek.

PÁPAY GYÖRGY

(*Magyar Mercurius Kiadó, Budapest, 2011, 176 oldal, 1800 Ft*)

PIERRE HADOT:
A lélek iskolája
Lelkigyakorlatok és ókori filozófia

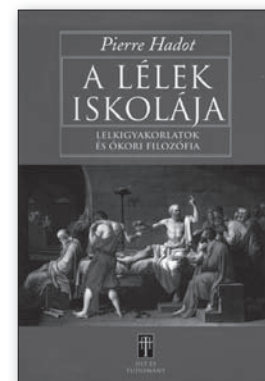
Filozófiai praxis és lélekgondozás, ontológiai coaching, filoterápia, Dasein-analízis, logoterápia: olyan kortárs iskolák, mozgalmak a felsoroltak, amelyek a filozófusok tanításait életvezetési tanácsadássá, lelki útmutatássá fordítják át, rosszabb esetben pedig készpénzre váltják. A filozófia életvezetesként való meghatározása történetének kezdetektől fogva jelen volt, és sosem fakult ki egészen kultúránkól, jóllehet az antikvitás óta halványulni látszott. Pierre Hadot életművével ez a szem-

lélet kapott újabb lökést; ahogy Tillman J. A. írta a *Műhely* folyóirat *ars vitae*-számában: „Az életművészet »újrafelfedése« Pierre Hadot és – főként az ő munkáit felhasználó – Michel Foucault francia filozófusoknak köszönhető. Túlzás nélkül állítható, hogy tevékenységük nyomán az ars vitae reneszánsza köszöntött be az ezredfordulón.” Ebben a folyóiratszámában látott napvilágot az első magyarra fordított Hadot-tanulmány, első magyarra átültetett kötete pedig csak megkésve, 2010-ben, halála évében jelenhetett meg.

Szókratész köre, Platón Akadémiája, az arisztotelészi Lúkeion, a sztoicizmus, epikureizmus, (neo)platonizmus és szkeptizmus: mindmind olyan iskolák, amelyekben – mint Hadot rámutat – elsődlegesek voltak a gondolkodás gyakorlatai, a „lelki gimnasztika”, az életvezetés.

(Persze a bölcsesség finansziális tőkére váltása sem újkeletű jelenség, erre ott vannak előképként a szofisták.) Hadot Ciceróéhoz hasonló, jó érzékű eklekticizmussal illeszti egymáshoz ezek tanításait, a közös gyökereket kiemelve, miközben újra meg újra aláhúzza, hogy mind-

egyikük életmódként tekint a filozófiára, korántsem pusztán elmélet-

ként. Célja ezzel kettős. Egyrészt a klasszikus szövegek olvasásához kínál kulcsot, hiszen hermeneutikája szerint bennük a különböző filozófiai érvelések csak a lélekvezetés folyamatának meghatározott pontjain kapnak értelmet. Másrészt a szóban forgó megközelítést kívánja újra elültetni a 20. századi filozófiában, a lelki gyakorlatokat szeretné „újrahonosítani” életünkben.

„Manapság vannak filozófia-professzoraink, de nincsenek filozófusaink” – idézi Henry David Thoreau-t. Maga azonban mindkét titulus követelményeinek igyekszik megfelelni, az akadémiai elvárásoknak éppúgy eleget téve, mint annak az igénynek, hogy az olvasót egzisztenciájában szólítsa meg. Ókori szövegeket magyarázva is az eredetiség igényével lép fel, legalábbis abban az értelemben, ahogy Marquis de Vauvenargues érti ezt a szót, amikor azt írja: „az volna igazán új és eredeti könyv, amely képes lenne arra, hogy megszerettesse a régi igazságokat”. Így tanulmányai életbölcselet forrásoként szolgálhatnak, miközben a filológusok érdeklődésére is számot tarthatnak.

Azt a nyilvánvalóan adódó kérdést sem kerüli meg a kötet, hogy miképp lehetne az antik eszményt a mában megvalósítani: csattanós válasza szerint éppúgy, mint az ókorban, tehát nehezen és a min-

dennapiság elhagyásával. „Már az ókori ember sem volt tudatában annak, hogy a világban él, neki sem volt ideje a világ megfigyelésére [...] A világ észlelésének nem a modern világ emel gátat, hanem az ember maga.” Ezzel mutat rá közvetve azoknak a mai mozgalmaknak a klasszikus filozófiától való végtelen távolságára, amelyek az ember mindennapokban való boldogulását, sikerességét igyekeznek támogatni; szerinte ugyanis az antik filozófia (leszámítva a szkepticizmust) éppen a mindennapokból való kilépést tekintette céljának.

Hadot *A lélek iskolája* alapján egy olyan ismerősre emlékeztet, akivel jobbra csak ugyanarról a témáról lehet beszélgetni. Mégsem kerüljük, mert olyasmiről beszélhetünk vele, amiről csak kevesekkel tudunk, sőt szívesen találkozunk vele, mert törődik velünk és mert mindig mond valami újat. Igaznak tetszik Hadot művére, amit maga ír Marcus Aurelius *Elmélkedéseiről*: „azt a folyton megújuló igyekezetet látjuk [itt], hogy a szerző találó formulákkal [...] mindig újrafogalmazza ugyanazokat a tanításokat és életszabályokat” – hiszen ezekre folytonosan emlékeztetnünk kell magunkat.

PAÁR TAMÁS

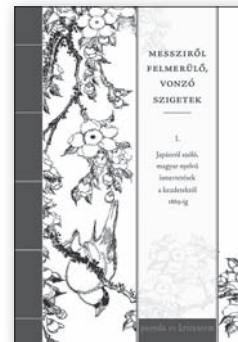
(Fordította Cseke Ákos,
Kairosz Kiadó, Budapest, 2010,
388 oldal, 3900 Ft)

**Messziről felmerülő,
vonzó szigetek I.**
*Japánról szóló magyar nyelvű
ismertetések a kezdetektől
1869-ig*

Pagoda és krizantém néven új, ígéretes sorozat első kötetét adta ki a Ráció Kiadó az elmúlt évben. Az egymást évente követő munkák Ázsia legkeletibb területeivel foglalkoznak: Kínával, Koreával, Japánnal és Hátsó-India országaival. Az itt élő népek és történelmük folyamatos európai érdeklődés kiváltói, ugyanakkor a magyarság keleti eredete következtében a hazai figyelem célpontjai is, hiszen a Távol-Keletnek szóló kíváncsiság nálunk régóta összekapcsolódott az őshaza kérdéseivel. A kezdeti, romantikus kelet szemlélet azonban a 20. század elejére elhalványult, s az utóbbi öt-hat évtized alatt az egész világon lezajlott társadalmi-kulturális ártrendeződés következtében, amelynek egyértelmű nyertesei a fenti országok voltak, az egyenrangú társadalmi és politikai kapcsolatok felértékelődése, a kétoldalú szellemi, művelődési és vallási hatások erősödése következett be.

Mindez önmagában is indokolhatja a sorozat köteteinek megjelenését. Központi megközelítésük

a sorozatszerkesztői szándék szerint – tárgyuktól függetlenül – alapvetően kapcsolattörténeti lesz, vagyis annak vizsgálata, hogy e távoli civilizációk hogyan, miféle közvetítéssel hatottak a hazai művelődésre, a rájuk vonatkozó, velük kapcsolatos ismeretek milyen úton-módon juthattak el Magyarországra. A tervek szerint a továbbiakban szöveggyűjtemények, eredeti nyelvekből készített műfordítások, monográfiák, kézikönyvek kerülnek majd sorra. A recepciós kötetek az elsődleges és másodlagos forrásokat tartalmazzák, főként a földrajzi, természet-tudományi, néprajzi-népismereti, művészeti írásokat, a helyszíni úti benyomásokat, az első magyarra fordított, kötetekben még meg nem jelent szépirodalmi műveket. A szö-

veglőzéseket jegyzetek, mellékletek és mutatók kísérik, a bevezetők általános segítséget nyújtanak a megismeréshez. A sorozat egésze új, teljesebb megvilágításba kívánja helyezni a Távol-Keletnek a hazai művelődéstörténetben betöltött szerepét.

A háromrészesre tervezett, Japánnal kapcsolatos gyűjtemény első kötetének kezdő éve 1750, végpontja pedig 1869: ebben az évben írta alá az Osztrák-Magyar Monarchia és Japán az első kétoldalú kereskedelmi szerződést.